

دارالفنون

ارباب دانش و ادب و فنون
مجموعه

7-744

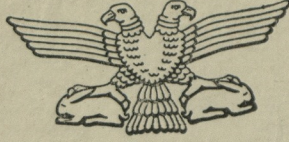
B
700

مدرحایب

میزدانش : ارباب صوفیه

شماره ۱۹۰ (تجدید ۱۲۲۲) ص ۳
(۲۰۰ - ۲۹۰)

1015
B/700

TÜRK TARİH KURUMU
KÜTÜPANESİ

KAYIT No. 1015

YER No. B.1.700

دائرة الفنون والادب
سنة ١٣٢٤ (١٩٠٦) ص ٣
طبعة ثالثة

٧٥٩

HALIL
EDHEM

ادبیات صوفیه

انسانک زهدن کلدیکی ، نیچون کلدیکی وزه یه کیده جکیله اوغراشان مسالک فکرتک کافه سی عقله یاخود حسه خطاب ایتدکلرینه کوره هر حالده ایکی شعبه تفکر دن رینک حوضه سنه دوشر لرکه بونلردن عقلی مخاطب ایدینه « فلسفه » وهرشیدن اول حتی تطمین ایتمک ایسته ینه « ادیان » دینیر . حقیقتجو برانسانده استعداد عقلینک یاخود استعداد حسینک غالب اولدیغنه نظر آرز اوکا « فیلوزوف » یاخود « متشرع » دیرز . برآدمده بویکی استعدادک هرایکیسی ده عینی درجه ده و یوکسک بر مرتبه شدته ایسه ، اوزمان اوند « تصوف » یعنی mysticisme دینلن حال مشهود اولور . دها آچیق بر افاده ایله شویله دییه جکز : تصوف ، اک یوکسک معناسیله اوله بر حالدرکه اوند عقل کندی حدودینی آشورق « سجود » اولویور ، یاخود « مراقبه دینه » تدریجاً « مکاشفه » یه منقلب اوله رق کرک ادیانک ، کرک فلسفه نک آرادیغی بعض حقائق الهی بی بر طاقم حجب و سرادقات آراسندن مشاهده ایدیور . روایت ایدر لرکه بر کون بیوک فیلوزوف (ابن سینا) بیوک متصوف (ابوسعید ابوالخیر) ه تصادف ایدر . بونلر بر بر یله کوروشوب آیرلقدن صوکره اولکیسی « نم بیلدیکی او کوریور » دیمش . ایکنجیسی ده « نم کوردیکی اوبیلیور » دیمش . یاشایشری عیوب وشو ائیدن آزاده و مقصده وصول ایچون هرایکیسی ده متاعب و مزاحمه گردنداده اولان بویکی بیوک آدمک هیچ بری استحصال مر امدن خالی قالمش . لکن ، بری عقل و محاکمه یولدن ، دیکری ده حس و محبت طریقتدن کیده رک موفق اولمش . بونلردن برنجی قسمه مثال اوله رق اسکندر به نک « نه توپلا تونیست » لرینی Néo-Platoniste و هندوستانک « وه دانتیست » لرینی Védantiste بولورز . دیکر لرینه مثال اوله رق ده Tauler و Eckhart ک ، St. Bernard و St. Thérèse ک ، Madame Guyon ک و Molinos ک تلامیذینی کوستره بیلیرز . یعنی دیمک ایسته یورز که طریق تصوفده بویکی صنفکده آیری آیری ممثلری واردر .

خطه عثمانیه ده ، مصرده ، هندوستانده و کافه ممالک اسلامیه ده آرز چوق معروف و معمول به اولان تصوفک منشأی ایراندر . تصوفک نه اولدیغی ، زهدن کلدیکی و نه تعلیم

ایتدیکنی سویله مزدن اول بالطبع « صوفی » و « متصوف » کله لرینک اشتقاقاً ، نه معنا افاده ایتدکلرینی بیلمه مناسبدر . بو کله لر ایچون کوستریلن منشأر مختلفدر . اوروپالی علما صوفی کله سی یونانجه (σοφός) لغتدن مقتبس و حقیقت اسلامیه یی تحری ایدن عقلا معناسه در ، دیمش لر . متصوفین اسلام ایسه ، بو کله نك عربجه « صافی » و « صاف » و « صفوت » کله لرندن مأخوذ اولدیغنی ادعا ایتمش لر . دیگر بعض علماده « صوفی » کله سنك ، جوامع و مساجدك بیکلری اوزرنده دین اسلامك تأسسندنبری فراغته امرار حیات و بعضاً تسئل ایچون اوطورمنی اعتیاد ایدن فقرايه ویریلن (اهل الصّفه) تعبیرندن کلدیکنی سویله مشلر . دها بعضیلری ده بو کله نك ، زخارف و تزینات دنویبه دن تجرد و حظوظات نفسانیه دن تجنب ایدلدیکنه علامت اوله رق درویشلرجه تلبس اولونان یوگلی لباده معناسه اولان (صوف) کله سندن مأخوذ اولدیغنی افاده ایتمشلر در .

تصوف مسلکنه کلتجه ، بومسلک ، مولانای رومی و جامی (قدس الله سرهما) وسائر کبی اوتاد تصوفك بیاننه کوره ، دین اسلامك حقیقت باطنیه سی ، قرآنك سر مضمیری ، شارع مقدك تعلیم ایتدیکی اعتقادك لب و خلاصه سیدر . بومسألده تدقیق ایدیله جك نقطه ، منشأی ، مفهومی و تمایلاتی اسلام دینندن بوس بوتون آیری ایکن « تصوف » ك صوکرده دن صرف تصادفاً اسلامه ملحق بومسلک کبی می یاخود تمامیه دین اسلامدن منشعب بر طریق ماهیتده می کورولمك لازم کله جکی کیفیتدر . برنجی فرضیه یی قبول ایده جك اولورسه ق شو سؤال ورد اولور : اوله ایسه ، منشأی زه سیدر ؟ قبل الاسلام ایرانده جاری بر مذهبك بقیه سیمیدر ؟ یوقسه ، شرق ایمپراطوری (ژوستینیئن) Justinien ك تعصبندن قاچوب ساسانیان سرایتنه التجا ایتمش اولان بر قاچ فیلوزوفك قویو بر شرق بو یاسیله بو یادقن صوکره ایرانه ادخال واعاده ایتمش اولدقلری (نه ئویلاتوینزم) ك بر بقیه سیمیدر ؟ یوقسه ، بوده دکلده اصلی بودی راهبرینه و برهمنلره قدرمی کیدیور و بناء علیه مولدی هندوستانده می آرانما لیدر ؟ یاخود بونلرده دکلده ، تصوفه ، بومسالکک هر برینه آرزوق مشابهندن طولانی ، عینی دماغلرک عینی سلسله تفکراتنك عینی نتیجه سی نظریله می باقق لازمدر ؟

بالطبع ، بو سؤاللره ادبیات صوفیه کوزلجه تدقیق ایدلمه دن بر جواب قطعی و کافی ویریه من . فی الحقیقه ، تصوفك اصل و منشأی محمدی اولدیغنی و تصوفك سلاح قوتیله بر آریهن ملته تحمیل ایدیلن بر دین سامییه قارشى رفع ایدلمش بر آواز عصیان ماهیتده بولوندیغنی سویله یئلر اولمشدر . لکن ، بومطالع اولسه اولسه قسماً طوغری

اوله بیلیر . طریقت صوفیه ده کمال دیانتک مراقبه واطمینان و توکل تام ایله حاصل اوله جفته
 دائر بولونان اعتقاد ، بدایت اسلامدنبری عربستانده ، مصرده ، فاسده و ممالک اسلامیه نك
 «آریه» جنسندن اولمایان دیگر قطعه لرنده دخی موجوددر . بو اعتقادک اسلام نظریه لرینه
 پک زیاده توافق ایتدیکی ده آری بر مسأله در . مثلاً ، فرقان مینده اوله آیتلر واردرکه
 تصوفک صفت کاشفہسی اولان وحدت وجودی ترویج والتزام ایدر کبی کورونور .
 حق تقدس و تعالی « بدر » غزاسنده قازانیلان موفقیت حریه بی تلمیحاً پیغمبرینه :
 ومارمیت اذرمیت ، ولکن الله رحی ، بیوریور . ارباب تصوف بوکلامه برقات دها
 وسعت ویره رک « بوتون شیرده فاعل حقیق ۱ یکانه ذات حقدر وانسان اولسه اولسه افعال
 ربانیه نك ایچنده تجلی ایتدیکی بر مرآتدر » دیورلر . دیگر بر آیت کریمه ده بویله در :
 وان تصبهم حسنة یقولوا هذه من عند الله ، وان تصبهم سيئة یقولوا هذه من عندك ،
 قل كل من عند الله . تصوف ، الهیونك كافه سنك تصدیق ایدر چکی وجهله حقیقت الهیه بی
 بوتون کائناته شامل بیلیر که آیت کریمه ده دخی بویله بیوریلیور : « ولله المشرق والمغرب
 فایتما تولوا فتم وجهه الله » . دیگر بر آیت فرقانیه ده دخی انساندن بحث ایدیلیر ایکن بویله
 بیوریلیور : « ونحن اقرب الیه من حبل الورید » که بو آیت کریمه الله تعالینک ذرات
 کائناتدن هر برینه آری آری وصمیماً نافذ و محیط اولدیغنه دلیلدر . شیخ (سعدی) بونی
 عربی بر شعر ایله نه قدر عارفانه تصویر ایدر :

اشاهد من اهوی بغیر وسیله
 فیلحقی شأن اضل طریقاً
 یؤجج ناراً ، ثم یطفی برشته
 لذاک ترانی محرقاتاً وغریقاً .

دیگر بعض آیات کریمه ده ده بودنیانک عدم بقاسی و بوشلغی شو صورتله ایضاح بیوریلیور :
 « وکل من علیها فان ویبقی وجه ربك ذی الجلال والاکرام » . — ایشته ، ملل
 مسلمه نك قبل الاسلام سالک اولدق لری اعتقاداتی قاریشدر مغه حاجت قالمق سزین کور بیورز که

دین اسلامده طوغمش و تربیه سنی اوندن آلمش بر انسان حسی و تصوفی بر مزاجده یارادلمش بولتورسه، کندی کتاب مقدسند و وحدت وجوده، فلسفه افتکاریه یه و فلسفه تسلیم و توکلہ متعلق آیات و مباحثه تصادف ایدر و اعتقاد دینیسی خلل پذیر اولمقسنزین افکارینه آله بیلدیکنه وسعت ویره بیلیر. بناء علیه، تصوف مسلکنی یالکز بر آدمه نسبت ایدرک «تصوفک موجدی فلان ذاتدر» دییه مه یز. حقیقت حال شودر: عربستان صحرا لرندن بر پیغامبر یوکسلرک ندا ایدیور. بر عقل قادر و بردهای قاهر غربی آسیایی صار صهرق حرکت کتیریور. بر مجادله، بر اختلال، بر شورش و بر جوش و خروشدر، قویور. اسکی سلاله لر دوریلور. اسکی تختلر سقوط ایدیور. اسکی حدود لر تصحیح ایدیور. اسکی اعتقاد لر پارچه لار نوب دو کیلیور. بو وقایعک اوزرندن بر بو چوق عصر قدر کچوب هرشی تبلر ایتدکن صوکره تصوف ظهور ایدیور، فقط ناصل ظهور و انکشاف ایدیور؛ بو تمامیه آ کلاشیه مامشدر. شو قدر که بو مسلکک عملی قسمی یعنی تسلیم و توکلکی، زخارف دنیویه دن تجردی، وصول الی الله اولان اشتیاقی نظری قسمی تولید ایتمش و بویله جه ارباب تصوفک هم وحدت وجوده، هم فلسفه افتکاریه یه متایل اولمه لرینه، و هرشیئی عالمشمول بر نظر عفو و سماح ایله کورمه لرینه سائق اولمشدر. بونی دها باشقه بر صورتله افاده ایتمه من اقتضا ایدرسه، دییه جکیز که صوفی «مشاهد» اولماز دن اول «ساجد» اولمشدر. سجود و عبادتک ناصل بالآخره مشاهده یه، مراقبه یه و مکاشفه یه سوق ایتدیکنی اون دردنجی عصر میلادیده یتشمش اولان آلمان میسیتیقلرنده، روما کلیسایسنک اعزهنده و فرانسه نك (Quiétistes) لاقیده سنده کورورز. اسلام ارباب تصوفک قبول ایتدیکی صفحات نلثه دیانت دخی بو نظریه منزی تأیید ایدرکه اونلرده (شریعت)، (طریقت)، (حقیقت) در. بو اوچ مرتبه یی آیری آیری تمیل ایتک اوزره، بونلردن هر برینه تدریجاً واصل اولمش بر آدمه وحشی و جاهل بر آدم طرفندن بر طوقات اتدینی صورتده هر برینک ناصل مقابله ایده جکی بریده موضوع مناقشه اولمش و بو طوقات اهل شریعته عشق ایدیله جک اولورسه، مقابلنده برویا ایکی طوقات بردن ینله جکی و طوقاتی بین اهل طریقت ایسه، او لاحده کلوب مقابله بالمثل ایتک اوزره یومروغنی صیقه جق ایسه ده اورمق بر درلو آلدن کلبه جکی و اهل حقیقتدن ایسه آتیلان طوقادن خبری بیله اولمایه جنی سویله نلمشدر [۱].

[۱] حضرت «مسیح» ک: «یوزیکیزک بر طرفنه بر طوقات آتار لسه مقابله ایتیک و چو برک اوبر طرفنده اورسونلر» سوزی بوراده طبیعه خاطره کلبر. ذاتاً مشرب عیسوی اساساً غایت صاف بر مشرب فقر و تصوفدی. بو کونکی شکلله بانیسنک تصور ایتمش اولدینی شکل آراسنده هیچ بر مناسبت یوقدر.

برمتصوف یالکز اقران وامثالی اولان انسانلر حقنده دکل ، معبودی حقنده دخی
یوکسک بر نقطه نظره مالکدر . بر متصوفه بودنیاده اک آلحاق انسانک کیم اولدینی
صورولنجه بوجواب آتمش : « اللهه قورقو یاخود امید سائقه سیله عبادت ایدندر . »
یاسن نیچون عبادت ایدرسک ، دییه سؤال ایدیلنجه : « اوکا محبت ایتدیکم ایچون »
دییه جواب ویرمشدر .

فرس شاعری بویابده نه کوزل سویلر :

میل بدنیا و بعقبام نیست

غیر خدا هیچ تمنام نیست

که معناسی بودر : « نه دنیا به ونه آخرته میل وار . اللهدن باشقه آرزو ایتدیکم
بر شی یوق . »

(سعدی) درویشلری وارباب تصوفی بویله فصیح بر جمله ایله تعریف ایدیور :
« مردان میدان رضا اند و تسلیم تیر قضا . » - کبار متصوفیندن (ابوسعید ابوالخیر) دخی
ارباب فقر و تصوفه بویله بر توصیه ده بولونیور : « آنچه در سرداری بنهی و آنچه در دست
داری بدهی تا بود که برهی . » یعنی باشکده اولان هر دوشونجه بی باشکدن چیقارمالیسک
والکده اولانی ویرملیسک ، بلکه نجات بولورسک . »

اسلامدن یتیشن ایلك متصوفین نه فیلولوزوف ، نه شاعر ایدیلر . حتی نشر اعتقاد دخی
ایتمزلر ایدی . هله هیچ شهرتپرست دکل ایدیلر . اونک ایچوندرکه کندیلرندن بزه پک آز
معلومات انتقال ایتمش و علناً بیان حقیقته جسارت ایدنلری دخی زمانلرنده زندیق معامله سی
کوره رک تعذیب ایدلمشله و بعضاً محسلسرده و دار آغاچلرنده ختم انفس ایتشلردر .
بوقیلدن اهلرق (حلاج حسین ابن منصور) ک وقعه سی پک مشهوردر . مشارالیه
« انا الحق » دیدیکی ایچون قتل اولونمشیدی . مرویدرکه دار آغاچنده اللری و آیاقلری
ستمکیشانه بدنندن قوپاریلوب عوام الناسک شماتت و جفاسنه معروض قیلدینی برهنکامده
بیوک بر اثر متانت کوسترمش ایکن متصوفیندن و کندی محی اولان (شبللی) نکده
اهالی آراسنده اثبات وجود ایدوب اونلرله برلکده کندی اوزرینه بر آووج چامور
آتدینی کورونجه کندی ضبط ایده میوب آغلامش و « بنی تحقیر ایدن اهالی بیلمیه رک
ایدیور ، لکن (شبللی) یابدینی شینک حسنز اولدینی بیله رک یاییور » دیمشدر . لسان الغیب

(حافظ شیرازی) بو حلاج وقعه سندن بحث ایدر ایکن مشارالیهک اسباب صلبه عازفانه اشارت ایدرک او کندینه مختص اولان شیوه زندانه ایله دیرکه :

آن یازکز وکشت سردار بلند

جرمش آن بودکه اسرار هویدا میگرد .

که « دارآغازه قالدیرملقه او آغاجک مرتبه سنی یوکسلتمش اولان دوستم (حلاج) ک تقصیری یالکز اسرار فاش ایتک ایدی . دیمکدر .

عرفادن و صوفیون شعرادن شیخ (محمود شبستری) ده طور سیناده حضرت موسایه

خطاباً بر آغاجدن « یاموسی، انی انالله رب العالمین » طرزنده کلن ندای تلمیحاً
(و حلاج) ک ده « انالحق » دیدیکی ایچون صلب اولوندیغنی تعیباً :

روا باشد انالحق ازدرختی ،

چرا نبود روا از نیکبختی ؟

یعنی : « انالحق نداسی بر آغاجدن کلدیکی زمان جائز و مقبول اولسونده نیچون برانساندن کلنجه مدخول اولسون ؟ » دییور . حقیقه ، جای سؤالدرکه « انالحق » دیدیکی ایچون (حلاج) اولومدن قورتوله میورده ناصل اولوبده مشار الیه دن برمدت اقدم کلش اولان و « ایس فی جیبی سواالله » دین، بایزید بسطامی قورتولیور ؟

زمان کچدکجه تصوف عادتاً بر فلسفه شکلی احراز ایدرک (حجة الاسلام امام محمد غزالی) و (شیخ شهاب الدین سهروردی) [۱] کی فضلیه مدار اشتغال اولمش فقط، اشبو فضلادن هیچ بری مشهور (شیخ محی الدین عربی) قدر شهرت و نفوذه مالک اوله مامشدر . تخمیناً یدی یوزاللی سنه بوندن اقدم یتشمش اولان شیخ مشارالیه، باشلیجه قران کریمه یازدیغنی متصوفانه تفسیریه و عالم معناده پیغامبر آخر الزمان حضرت تلی طرفندن کندیسنه کشف بیورلمش اولدیغنی سویله دیکی حقیقت باطنیه اسلام حقه یازدیغنی (فصوص الحکم) ی ایله طابلسدر . ایران شعراسندن اولوب (محی الدین) ایله معاصر بولتان (فخرالدین عراقی) و (اوحدالدین کرمانی) مشار الیهک افکار و آثاریه ملهمدرلر .

ادبیات ایرانیه ده و اوندن ملهم اولان ادبیات عثمانیهک بیوک بر قسمی اوزرنده تصوفک

[۱] مشارالیه ۵۸۶ سنه هجریه سنده ۳۶ یاشنده اولدینی حالد محبسه آجقله اتلاف ایددی .

شدید بر حکم و نفوذ اجرا ایتیمش اولدینی کوریلور. اگر ادبیات ایرانیه دن افکار صوفیه یی شامل اولان اقسام - که او ادبیاتک انک لوزل بدیعهلریدر - کاملاً طی ایدیله جک اولورسه ، اوندہ حقیقہٴ جاذبه دار پک آز برشی قالیر ، یا خود همان هیچ برشی قالماز . ایرانک بیوک شاعرلردن تصوفک تأثیرینه کندینی قایدرمایان بلکه یالکنز بر (فردوسی) کورولور که احداث واکمالنه وقف حیات ایتدیکی اوقوجه داستاندهده تصوف ایچون پک آز یرواردر . هله (انوری) دن بوراده بحث ایتمهک هیچ محل یوقدر ، چونکه مشارایه قدرت ادبیه سنی ساده جه ملوک و اکبرک مدحنه وقف ایتشدر . حالبوکه (سنایی) ، (فریدالدین عطار) ، (جلال الدین رومی) و (جامی) بوتون یازدققرنده مسلك تصوفک ایضاح و تفسیرینه حصر افکار ایتشلردر . متأخرین شعرادن (هاتف اصفهانی) و شیخ (محمود شبستری) و (محمد مغربی) ده تمامیه بویه درلر . لکن ، مثالیته غنائی شاعرلردن [۱] حافظ شیرازینک شعرده کی تصوفی صرف حسی بر تصوفدر ، یوقاریده کیلر ککی کی فلسفی دکلدر . یعنی (حافظ) اونلر کی هر یازدیغنده تصوفی و طریقتی مسند کلام ایدمز ، آنجق غزللرینی جابجا ازهار رنگارنگ تصوفله سوسلر . و تصوف اوراده آنجق بر زیور ، بر چاشنی وظیفه سی کورور .

شرقده هنوز حریت لفظنک تمامیه مجهول اولدینی مظلم عصرلر ایچنده بویه قیود وروابطن وارسته برلسان آزاده ایله ، ولو قاپالیجه اولسون ، بیان حقائق ایده بیلمه نک آنجق بو تصوف سایه سننده ممکن اوله بیلدیکی و افکار عامه یی طبقات تھکرک یوکسکلرینه قالد رفق و سویهٴ خلقی حتی الامکان اعلا ایدرک اونی سر بازانه و متجلدانه افادهٴ مرامه آکشد رفق خصوصلرندہ فوائد عظیمه سی کورولدیکی مسلمدر .

برده ، ارباب تصوفجه بوتون مسالك و مذاهب وادیان حقنده مساح و مساعد بولونمق بر لازمهٴ طریقتدر . اونلر بو حقیقتی : « فایتما تولوا فتم وجه الله » دن اخذ ایتشلردر که تعصبک ضدی دیمک اولان بومزیتک ده تربیهٴ نفوس و تزکیهٴ طبایعه ده بیوک مدخلی اولدینی و اصول تمدنه نه قدر یاقیشدینی ، فقط مدنیتک و بشریتک هنوز بو کون بیله بو مرحله یه یاقلاشمدینی اثباتدن مستغیدر . ینہ نم اوبیوک (حافظ) م بو خصوصده شویله دییور :

[Lyrique] مقابله اولوق اوزره بونی ترکیه ده ایلك دفعه اوله رق قولانیورم . ده ائی بر مقابله بولونجه یه قدر بو تعبیری محافظه ایده جکم .

چنك هفتادو دوملت همه را عذر بنه ،

چون ندیدند حقیقت ره افسانه زدند .

که « یتیم ایکی ملتک غوغاسنی معذور کور . اونلر حقیقتی کورمدکلری ایچون افسانه مقامندن چالدیلر » . دیمکدر .

کذا ، مشهور حکیم الهی (عمر خیام) ده بویله دییور :

تخانه وکعبه خانه بندکی است ،

ناقوس زدن ترانه بندکی است .

زنار وکلیسیا و تسبیح و صلیب

حقاً که همه نشانه بندکی است .

یعنی : « تخانه وکعبه هر ایکسی ده عبادت اویدر . چاک چالمق عبودیت ترانه سیدر .

زنار وکلیسیا و تسبیح و خاچ ، بونلرک جمله سی حقیقتده برر علامت عبودیتدر » .

ارباب طریقت کفر و زندقه دن بیله یکی حقیقتلر او کر نه بیلیرلر که بونی (محمود شبستری)

شعرنده بویله افاده ای دییور :

مسلمان کر بدانستی که بت چیست ،

یقین کردی که دین در بتپرستیست .

که : « مسلمان اکر بتک نه اولدیغنی بیلسه ایدی ، دینک بتپرستلکده اولدیغنه قناعت

حاصل ایدردی » . دیمکدر .

ینه (حافظ) دیگر بر شعرنده : « هر نه یه اولورسه اولسون طاہمق ، کندینه طاہمقندن

ایدر » دییور .

فی الجمله ، « ماده » دیدیکمز شیدن منفصل بر قدرت ذیشعور و عالمشمولدن یعنی وجود حقندن

شبهه ایتمک بر متصوفک قطعاً ذهننه وارد اولماز . او عالم ظاهرینک وارلنی حقنده شبهه ایدر .

فقط ، « الله » اونک ایچون یالکز اک بیوک وارلق دکل ، بلکه یکانه وارلقدر . اونک

نظرنده « آله » وجود صرف و محضدن باشقه برشی دکلدر . بنساء علیه ، فلسفه نقطه

نظرندن « تصوف » وحدت موجود دیمکدر . فقط « وحدت موجود » دینلنجه

بوندن ایکی معنی آ کلاشیلیر : بری « مادی وحدت موجود » در که کائناتک هیئت

موجوده سنی (آله) نامیله تمکین و توقیر ایدر . بری ده « معنوی وحدت موجود » درکه کائناتده آنجق غیر مرئی وقادر علی کل شیء و محیط علی کل شیء بر آلهک صفات نامحدودینی سونوک و طونوق بر آینهده انعکاس ایتمش کبی مشاهده ایلر . بوایکی وحدت موجود نظریه سندن بری ایچون حقیقت مادی وظاهری اولان موجودیتدن عبارتدر . دیکری ایچون ایسه ، آنجق نامرئی و معنوی اولان شیء موجوددر . ایشته ، تصوف دینلن مسلک (معنوی بروحدت موجود) مسلکیدر . صوفی نظرنده هر شیء « الله » ی ذکر و تسبیح ایدر : وان من شیء الا یسبِّح بحمده . —
شاعر بونی نه کوزل سویلر :

بذکرش هر چه بینی درخروش است ،
دلی داند دراین معنی که کوش است .
نه بلبل بر ککش تسبیحخوانیست ،
که هر خاری بتسبیحش زبانست .

یعنی : « هر شیء اونی ذکر ایتمکه جوش و خروش ایچندهدر . بونی آنجق ایشیدن و آکلایان برقاب ادراک ایدر . کل آغاجنده اوتن بللمی یالکز اونی ذکر و تسبیح ایدر ظن ایدر سین .
خایر ، هر بردیکن اونی ذکر و تسبیح ایتک ایچون آغاجدن فیشقیرمش بردیلدر .
کداه ، شیخ (محمود شبستری) ده متصوفلرک مسلکنی بویله تعریف ایدر :
به پیش آنکه روحش در تجلاست
همه عالم وجود حقه عالی است .

یعنی : « روحی تجلیده اولان کیمسه نک نظرنده بوتون کائنات وجود آلهیدن عبارتدر .
که بوسوزیله شیخ کرکی کبی (Panthéisme) ه میل ایدیور .
برده ، فلسفی نقطه نظرندن حق تعالی وجود محض اولدینی کبی حسی و تصوفی
نقطه نظرندن « حسن محض » و « جمال محض » درده : « ان الله جمیل یحب الجمال » . بناء علیه ،
ارض اوزرنده موجود حسن افعال ، حسن اشکال و حسن افکار هب او حسن
ازلینک برر سونوک انعکاسی ، برر طونوق تجلیسیدر لر . بزم محدود ذهنلریمز
نامحدودی احاطه ایده مدیکندن آنجق او وجود نامحدودک بزه کوروندیکی شکلده بز اونی

آكلار و افاده ايمكه چاليشيرز. بونك ايجوندر كه قدرتي و جبروتی كورنلر اوكا (رب)، لطف و شفقتی آكلایانلر اوكا (أب) دیدكری كبی حیران حسنی اولان ارباب معنا دخی اوكا (حسن مطلق) دیشلر. و تعشق ایتدكری بو حسنه اولان محبتلرینی ایما ایتك ايجونده بعضاً اونی (حیب) و (دوست) کله لریاه توصیف ایتشلر. حسن مطلق حقیقته اودر، و بوتون جهان اونك بر مرآت حسیندر. شاعرك دیدكی كبی:

رق الزجاج ورقّت الحمر،

فتشاهها و تشا كل الامر.

بر چیچك دائما سر پیلوب آچلمه یی و بر کوزل دائما حسنی عالمه کویستر مکی بالطبع آرزو ایدیه جکی ايجون او (حسن مطلق) ده « کنت کمزراً مخفياً فاحببت ان اعرف » کلام قدسیسنگ ایما ایتدیکی وجهله کورونمك و طانلمق ایسته مشدر. ایسته، کائنات اونك بر اثر تجلیسیدر. فقط، کائناتده عجا حسندن باشقه، ایلکدن باشقه برده حقیقت اوله رق چرکینك و کوتولك موجود دکیدر؟ خایر، نظر تصوفده اثنویت یوقدر. متصوف دائما فلسفه سنده موحددر. اونك نظر ننده هر شی یولنده و یرنده در. « لیس فی الامکان ابداع مآ کان » اونك منهاجیدر. ینه (محمود شبستری) سویله ر:

جهان چون خال و خط و چشم و ابروست

که هر چیزی بجای خویش نیکوست. [۱]

که « دنیا خطوط و جهیه، کوز، قاش و بک کیدر و اونك هر شیئی یرنده و یولنده در. » دیمکدر. فائق نظر تصوفده غیر حقیقیدر، باطلدر، موقددر. او شرایط تجلینك استلزام ایتدیکی بر خیالدر. بناء علیه، سورکسز و مشروط برشیدر. شیمدی، انسانك بو کائناتده طو تدابیحی موقعه کلنجه، تصوف نظر ننده بر انسان کامل بوتون بر جهان معالیدر: « انا خلقنا الانسان فی احسن تقویم. » ولقد ر منابیحی آدم...»

اترعم انك جرم صغیر

وفیک انطوی العالم الا کبر.

[۱] بو مقامده (نابی) نك بو کوزل بیتیه ده ایراد ایتدهن کجه میه حکم:

باقدم سطور لسخه آفاق سرتسر

بر حرف نابقاعده یوقدر میانده.

• کاشن راز ، بو حکمتی زيرده کی بینه حقیقه شاهانه سویلهر :

جهان انسان شد وانسان جهانی ،

از این پاکیزه تر نبود بیانی .

بالکنر انسانک چکدیکی مشاق و متاعب کندی احترامندن و خود پرستلکندن ایلری
کلدیکی ایچون تصوف دائما انسانه کنندن و از کجوب اللهه التجا ایلمکی توصیه ایدیور. انسان
کندینی دوشوندکجه تمامیله تطمین ایده مدیکی آرزولرینه سد چکه مدیکی ایچون مضطر بدر.
او، طوفان حادثاتده آنجق جناح تسلیم و توکله تودیعی نفس ایده رک ساحل سلامته چقه جقدر.
او ، اضطرابی آنجق اللهه قاووشمقله ، چیمش اولدینی محیطه برقطره کی تکرار رجوع
ایتمکله تسکین ایده بیله جکدر . انسانک دنیاده موجب الم و نکبتی هپ کندیدر . نظرنی ،
دقتی ، غیرتی نوره ، ایلمکه واللله توجیه اییدیکی زمان و آنجق اوزمان سعادتی ادراک
ایده بیله جکدر :

تو خود حجاب خودی (حافظ) از میان برخیز .

بونک ایچوندرکه فلسفه صوفیه دائما انسانلره بر آزدها اصلاح مزاج ، بر آزدها
ترکیه نفس ، بر آزدها تعدیل طینت ، بر آزدها تهذیب سیرت ایده رک تدریجاً یکدیکره
قارشی لطف ، مرحمت ، شفقت ، عفو ، صفح ، سماح ، محبت کی اللهه یاقیشیر اخلاق ایله
متخلق اولغه چالشمه لرینی و شیطانیی بر اقوب رحمانیته تقرب ایتمه لرینی تعلیم ایلر :

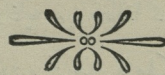
حصه از ملک هست ونصیبی از دیو

ترک دیوی کن و بگذر بفضیلت زملک .

دارالفنون مدرسلرندن

فی ۲۰ حزیران سنه ۱۳۳۲

حسین دانش

تربیه نك علم کبی تدقیقه مدخل

تربیه نك علم کبی تدقیق ، یا خود بر « علم تربیه » نك تأسیسی ممکن می در ؟ . بونی آراشدیرمازدن اول ، بر علمه موضوع اولاجق تربیه نك نه اولدیغنی تعیین ایتک لازم کلیور . شو حالدہ تربیه نه در ؟ . . . تربیه نك علم کبی تدقیق بختی یکی اولسا بیله ، تربیه نك صنعت و تنقید شکلنده تدقیق اسکی در : اُك ابتدائی وحشتدن اُك متکامل مدنیته قادر ، هر جمعیتده بر تربیه یا شامش در . دیگر جهتدن ، متفکر مدنیتلرک فلسفه لرندہ تربیه نك غایه سی آراشدیریلش و تربیه لرک تنقیدی پایلمش در . یونانیلردن بری کلن علم و تفکر عصر لرندہ تربیه نك مختلف تعریفلرینی کورمک ممکن در . شیمدی بو تعریفلردن بعضیلرینی منحصر آ دلالتری و بر علمه موضوع اولوب اولامایاجق لری اعتباریله تدقیق ایدیورم :

افلاطونک تعریفی ویرن شی در . « افلاطون بو تعریفیله تربیه نك نه اولدیغنی سوبله مه یور ، بلکه ای تربیه نك غایه سی نه اولاجغنی کویسته ریور . بو غایه ده غایه اولارق مهم در : « مکملیت » نه دیمک در ؛ ! . مکملیت « اعضاده ، وجودده تمامیت » کبی بر معناده آ کلاشیلسه بیله ، روحده مکملیتک ، خصوصیه روح مستعد اولدیغنی مکملیتک معناسی نه اولاجق در ؛ . . . افلاطونک تعریفنده کی مکملیت کله سی کافی درجه ده ایضاح ایدیسه بیله ، بو تعریف ، علمه موضوع تشکیل ایده جک بر تربیه تعریفی اولوق اعتباریله ناقص در . چونکه انسانی مستعد اولدیغنی تکمله ایصال ایدن شی بر تربیه ایسه ، انسانی مستعد اولدیغنی تکمله ایصال ایده مه ین بر شی ده - ولو ناقص اولسون - بر تربیه در . حقیقت و طبیعت کویسته ریورکه : تربیه ؛ ای ، کوتو ، مکمل ، ناقص ، هر جمعیتده واردر ، و غایه سی مطلقا تکمل یا خود ترقی دکل در ...

متابنک تعریفی آلمانیالی شتاینه کوره تربیه « ملکاتک مساوی و آهنگدار صورتده تکاملی در . » آلمان فیلسوفی تربیه یی ، ملکاتک برو آهنگلی حیاتنده ، تکاملنده بولویور . شتاینه کوره ملکات آراسنده کی آهنگ و مساواتی بوزان هر شی تربیه اولماق لازم کلیر ، یا خود ای تربیه بودکل در . شو تقدیرجه شتاین تربیه یی عضوی

